

สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนตามมาตรา 1444 ให้มีอายุความ 6 เดือนนับแต่วันรู้ หรือควรจะได้รู้ ถึงการกระทำชั่วอย่างร้ายแรงอันเป็นเหตุให้บอกเลิกสัญญาหมั้น แต่ต้องไม่เกิน 5 ปี นับแต่วันกระทำการ ดังกล่าว" ให้สังเกตว่าการนับอายุความ ให้นับตั้งแต่วันที่รู้ หรือควรจะได้รู้ โดยให้มีอายุความ 6 เดือน แต่ต้องไม่เกิน 5 ปี นับแต่วันซึ่งได้ทำชั่วอย่างร้ายแรง เช่น ถ้าได้รู้ว่าชายคู่หมั้นเคยติดคุกมาแล้ว เมื่อ 6 ปีก่อนนั้น หญิงจะใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาหมั้นและเรียกร้องค่าทดแทน ดังนี้ ไม่สามารถทำได้ เพราะเป็น เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วเกินกว่า 5 ปี ตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 1447/1 วรรคสาม "สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนตามมาตรา 1445 และมาตรา 1446 ให้มีอายุความ 6 เดือน นับแต่วันที่ชายคู่หมั้นรู้หรือควรรู้ถึงการกระทำของชายอื่น อันเป็นเหตุให้เรียกร้องค่า ทดแทน และรู้ตัวผู้จะพึงใช้ค่าทดแทนนั้น แต่ต้องไม่เกิน 5 ปี นับแต่วันที่ชายอื่นได้กระทำการดังกล่าว" การนับอายุความตามกรณีมาตรา 1445, 1446 ที่ได้มีการร่วมประเวณี หรือซ่มซนกระทำชำเรา กรณีใด กรณีหนึ่ง เกิดขึ้นเมื่อไรก็เริ่มนับอายุความตั้งแต่นั้น อย่างการร่วมประเวณีอาจมีขึ้นได้เรื่อย ๆ อายุความ ก็เริ่มนับได้เรื่อย ๆ เช่น เดือนกุมภาพันธ์ ชายอื่นได้ไปร่วมประเวณีกับหญิงคู่หมั้น ชายคู่หมั้นทราบ อายุความเริ่มนับ เดือนมีนาคม ได้มีการร่วมประเวณีกับหญิงคู่หมั้น ชายคู่หมั้นทราบ อายุความ 6 เดือน ก็ เริ่มนับตั้งแต่เดือนมีนาคม เรียกว่าอายุความนับตั้งแต่การกระทำครั้งหลังสุด หากหญิงคู่หมั้นจะอ้างว่าได้ ร่วมประเวณีกับชายอื่นแล้ว ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ชายคู่หมั้นก็ทราบ ซึ่งในขณะที่เดือนกันยายน ชายคู่หมั้น เฝิงจะมาน้องร้อง ถ้าวาดดีขาดอายุความ ดังนี้ ถ้าชายคู่หมั้นพิสูจน์ได้ว่า ในเดือนมีนาคม หญิงคู่หมั้นก็ ได้ร่วมประเวณีกับชายอื่นอีก อายุความหกเดือนก็ไม่ขาด เป็นต้น

มาตรา 1447/2 "สิทธิเรียกคืนของหมั้น ตามมาตรา 1439 ให้มีอายุความหกเดือนนับแต่วันที่ ผิดสัญญาหมั้น

"สิทธิเรียกคืนของหมั้นตามมาตรา 1442 ให้มีอายุความหกเดือนนับแต่วันที่ได้ออกเลิกสัญญา หมั้น"

แต่เดิมก่อนปี 2533 การเรียกคืนของหมั้นไม่ได้มีกำหนดไว้ จึงต้องใช้อายุความทั่วไปคือสิบปี หลังจากกันยายน 2533 เมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมกำหนดชัดเจน การเรียกคืนของหมั้นต้องหกเดือน นับแต่วันผิดสัญญาหมั้น หรือหกเดือน นับแต่วันที่ได้ออกเลิกสัญญาหมั้น

สิ้นสุด

ในเรื่องหมั้นนั้นต้องมีของหมั้น เป็นสาระสำคัญ ผู้ที่ทำสัญญาหมั้นอาจจะไม่ทำสัญญาสิ้นสุด หรือ ทำสัญญาสิ้นสุด โดยไม่ทำสัญญาหมั้น หรือมีทั้งสัญญาหมั้นและสัญญาสิ้นสุดก็ได้ สัญญาหมั้นกับสัญญาสิ้นสุด เป็นคนละเรื่องกัน สัญญาสิ้นสุดมีบัญญัติอยู่เพียงวรรคเดียว คือ มาตรา 1437 วรรคสาม

"สินสอดเป็นทรัพย์สินซึ่งฝ่ายชายให้แก่บิดามารดาผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครองฝ่ายหญิง แล้วแต่กรณี เพื่อตอบแทนการที่หญิงยอมสมรส ถ้าไม่มีการสมรสโดยมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่หญิง หรือโดยมีพฤติการณ์ซึ่งฝ่ายหญิงต้องรับผิดชอบ ทำให้ชายไม่สมควรหรือไม่อาจสมรสกับหญิงนั้น ฝ่ายชายเรียกสินสอดคืนได้"

ถ้าจะต้องคืนของหมั้นหรือสินสอดตามหมวดนี้ ให้นำบทบัญญัติมาตรา 412 ถึงมาตรา 418 แห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยลาภมิควรได้มาใช้บังคับโดยอนุโลม

"สัญญาสินสอดเป็นสัญญาต่างหากจากสัญญาหมั้น ตัวอย่าง เช่น บิดาชายตกลงส่งของให้สมรสกับลูกชายตน มีสินสอดเป็นเงิน 2 แสนบาทให้แก่มารดาหญิง ปรากฏว่าบิดาชายเตรียมการสมรสเสียหายเป็นเงิน 4 หมื่นบาท ตัวชายได้จัดการทรัพย์สินไปโดยสุจริตด้วยการคาดหมายว่าจะมีการสมรสเสียหายไป 5 หมื่นบาท ทั้งนี้ เพราะหญิงปฏิเสธการสมรส ชายจะเรียกค่าทดแทนเหล่านี้ สิ่งเกตว่า ตามข้อเท็จจริงนี้สัญญาสินสอดแต่ไม่มีการหมั้น ซึ่งการจะเรียกค่าทดแทนตามมาตรา 1440 ต้องมีการหมั้นแล้วตามมาตรา 1439 ก่อน คือ "เมื่อมีการหมั้นแล้ว ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดสัญญาหมั้น อีกฝ่ายหนึ่งเรียกให้ยอมรับผิดใช้ค่าทดแทน ถ้าฝ่ายหญิงผิดสัญญาหมั้น ให้คืนของหมั้นแก่ฝ่ายชายด้วย" เมื่อไม่มีการหมั้น และฝ่ายหญิงปฏิเสธการสมรส ย่อมไม่ผิดสัญญาหมั้น เพียงแต่มีสัญญาสินสอด ดังนั้น เรื่องค่าทดแทนจึงเรียกไม่ได้ ไม่ว่าฝ่ายใดจะไปเตรียมการใด ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ค่าเตรียมการสมรสก็ไม่สามารถเรียกค่าทดแทนได้ เพราะไม่มีสัญญาหมั้น และสัญญาสินสอดใช้บังคับอย่างสัญญาหมั้นไม่ได้ จะนำเอาสัญญาหมั้นมาใช้ในเรื่องสัญญาสินสอดไม่ได้

ลักษณะสัญญาสินสอด

มาตรา 1437 วรรค 3 บัญญัติว่า "สินสอดเป็นทรัพย์สินซึ่งฝ่ายชายให้แก่บิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครองฝ่ายหญิง แล้วแต่กรณี เพื่อตอบแทนการที่หญิงยอมสมรส ถ้าไม่มีการสมรสโดยมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่หญิง หรือโดยมีพฤติการณ์ซึ่งฝ่ายหญิงต้องรับผิดชอบ ทำให้ชายไม่สมควรหรือไม่อาจสมรสกับหญิงนั้น ฝ่ายชายเรียกสินสอดคืนได้"

จากบทบัญญัติข้างต้น สินสอดมีลักษณะดังนี้

1. ต้องเป็นทรัพย์สินตามที่บัญญัติในมาตรา 138 ที่หมายความรวมทั้งทรัพย์สินและวัตถุไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้ เช่น เงิน ทอง บ้าน รถยนต์ ฯลฯ และรวมถึงสิทธิเรียกร้องที่เป็นทรัพย์สินด้วย เช่น สิทธิอันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ หรือ อสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น
2. เป็นทรัพย์สินที่ฝ่ายชายให้แก่บิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรมหรือผู้ปกครองฝ่ายหญิง แล้วแต่กรณี ฝ่ายชายในที่นี้มีความหมายเช่นเดียวกับฝ่ายชายในสัญญาหมั้น คือ อาจเป็นตัวชายเอง บิดามารดาของชาย หรือบุคคลผู้กระทำการในฐานะ เช่นบิดามารดาของชายก็ได้ ส่วนผู้รับสินสอด กฎหมายกำหนดเฉพาะบิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครองฝ่ายหญิงเท่านั้น ดังนั้น ตัวหญิงเอง หรือบุคคลอื่น

นอกจากนี้ จึงไม่อาจเป็นคู่สัญญาสิ้นสุดได้ หากหญิงเป็นผู้เรียกเงินเป็นเงินสด และฝ่ายชายได้ให้ไป เงินจำนวนนั้นย่อมไม่ใช่เงินสด

ในกรณีที่ เป็นญาติผู้ใหญ่ แม้จะได้อุปการะเลี้ยงดูหญิงตลอดมา หากมิได้เป็นผู้ปกครองตามกฎหมายแล้ว ก็ไม่มีสิทธิเรียกเงินสด

ตัวอย่าง โจทก์ที่ 1 และที่ 2 ฟ้องจำเลยที่ 1 และที่ 2 ว่าโจทก์ที่เป็นบิดาของหญิง โจทก์ที่ 2 เป็นพี่ชายร่วมบิดามารดาของหญิง และเป็นผู้ปกครองดูแลหญิง จำเลยที่ 1 เป็นบิดาจำเลยที่ 2 จำเลยที่ 2 หมั้นหญิง และจำเลยตกลงจะให้เงินเงินสด 8,000 บาท ในวันสมรส ครั้นสมรสโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว จำเลยไม่ชำระ ขอให้บังคับ

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ศาลชั้นต้นยกฟ้องโจทก์ที่ 1 โจทก์ที่ 1 ไม่อุทธรณ์ คดีเฉพาะตัวโจทก์ที่ 1 จึงยุติ ส่วนโจทก์ที่ 2 ข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่า โจทก์ที่ 2 ไม่ใช่บิดามารดาและไม่เป็นผู้ปกครองของหญิง ศาลฎีกาโดยที่ประชุมใหญ่เห็นว่า โจทก์ที่ 2 ไม่มีอำนาจฟ้องเรียกเงินเงินสดตามมาตรา 1437 วรรคท้ายได้ ที่ฎีกาว่าเป็นผู้ปกครองของหญิงตามความเป็นจริง มีอำนาจฟ้องนั้น เป็นข้ออ้างที่ไม่ชอบด้วยมาตรา 1585 (ฎีกาที่ 767/2517)

3. สิ้นสุดเป็นทรัพย์สินที่ให้เพื่อตอบแทนการที่หญิงยอมสมรส การทำสัญญาสิ้นสุด จึงทำกันก่อนสมรส แต่การส่งมอบทรัพย์สินที่ใช้เป็นเงินสดจะให้อีกก่อนหรือหลังสมรสก็ได้ (ไม่เหมือนของหมั้นซึ่งเป็นของที่ให้เพื่อเป็นหลักฐานว่าจะทำการสมรส จึงต้องให้ก่อนสมรส)

4. ต้องมีเจตนาสมรสตามกฎหมายด้วย จึงจะเป็นเงินสด ถ้าไม่มีเจตนาสมรสตามกฎหมายก็ไม่ถือเป็นสัญญาสิ้นสุด

5. ความรับผิดชอบตามสัญญาสิ้นสุด คู่สัญญาเป็นผู้ต้องรับผิดชอบ เช่น บิดาชายตกลงให้เงินสดกับบิดามารดาหญิง ดังนั้น บิดามารดาหญิงจะเรียกให้คนอื่นรับผิดชอบไม่ได้ ต้องเรียกกับบิดาชายเท่านั้น เพื่อให้ส่งมอบเงินสด

6. การเรียกคืนเงินสดในวรรคนี้ ความว่า "...ถ้าไม่มีการสมรสโดยมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่หญิง...ทำให้ชายไม่สมควรสมรสกับหญิง..." เป็นประเด็นที่ 1 กับ "ถ้าไม่มีการสมรสโดยมีพฤติการณ์ที่ฝ่ายหญิงต้องรับผิดชอบทำให้ชายไม่อาจสมรสกับหญิง" อีกประการหนึ่ง (ซึ่งก็เทียบเคียง คล้ายเรื่องการหมั้นเหมือนกัน) ฝ่ายชายเรียกเงินสดคืนได้ ถ้าเป็นเหตุอย่างอื่นนอกเหนือจากที่ได้กล่าวมาแล้ว เช่น ไม่มีการสมรสเนื่องจากทั้งคู่ไม่นำพาที่จะจดทะเบียนสมรส ซึ่ง เป็นความผิดของทั้งสองฝ่าย หรือไม่มีการสมรส เพราะมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่ชาย ทำให้หญิงไม่สมควรสมรสด้วย เช่นนี้ ฝ่ายหญิงไม่น่าจะต้องคืนเงินสด

ตัวอย่าง ชายหญิงคู่หนึ่งตกลงจะสมรสกัน โดยมีทั้งสัญญาหมั้นและสัญญาสิ้นสุด ปรากฏว่ามีเหตุสำคัญอันเกิดแก่ชาย ทำให้หญิงไม่ควรสมรสด้วย หญิงขอบยกเลิกสัญญาหมั้นจะไม่คืนของหมั้น แต่ชายจะเรียกเงินสดคืนเพราะไม่มีการสมรส ในส่วนของชายจะเรียกเงินสดคืนได้หรือไม่ ต้องใช้มาตรา

1437 วรรคสาม เมื่อข้อเท็จจริงไม่เข้ามาตรานี้ก็เรียกไม่ได้ เพราะไม่ใช่เหตุสำคัญอันเกิดแต่หญิง ทำให้ชายไม่ควรสมรส

ข้อสังเกต ให้อุเจตนากรณีในมาตรา 1437 วรรคสาม "สินสอดเป็นทรัพย์สิน ซึ่งฝ่ายชาย ได้ให้แก่บิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครองฝ่ายหญิง เพื่อตอบแทนการที่หญิงยอมสมรส..." จึง เป็นเรื่องที่หญิงยอมสมรสอยู่แล้ว เมื่อไม่มีเหตุอะไรเกิดแก่หญิงเลย และไม่มีการสมรสย่อมเป็นความ ชอบธรรมอยู่เอง ที่จะไปเรียกคืนสินสอดไม่ได้ แต่ถ้าเป็นความผิดอันเกิดแก่หญิง เป็นเหตุสำคัญเกิดแก่หญิง เป็นพฤติการณ์ที่หญิงต้องรับผิดชอบ ทำให้ชายไม่ควรสมรสด้วยได้ หรือไม่อาจสมรสด้วย อย่างนี้จึงควร เรียกสินสอดคืนได้

เนื่องจากสินสอดนั้น จะเรียกให้ส่งมอบก่อนหรือหลังการสมรสก็ได้ ปัญหาว่า ถ้ามีการตกลงจะ ให้สินสอดกันแล้ว แต่ไม่มีการสมรส โดยไม่ใช่กรณีที่กำหนดในมาตรา 1437 วรรคสาม บิดามารดา หรือ ผู้ปกครอง หรือผู้รับบุตรบุญธรรมของหญิง จะเรียกค่าสินสอดที่ยังไม่ได้รับได้หรือไม่

ตัวอย่าง บิดาชายตกลงจะให้สินสอดแก่บิดาหญิง 1 แสนบาท ต่อมาชายหญิงคู่นี้อยู่กินกัน โดย ไม่ได้จดทะเบียนสมรสอยู่ได้ 5 เดือนก็เลิกกัน บิดาหญิงจะเรียกสินสอดได้หรือไม่ ให้อุเจตนาสินสอด เกิดขึ้นแล้ว คือ บิดาชายตกลงให้บิดาหญิงเป็นค่าสินสอด 1 แสนบาท จากข้อเท็จจริงเมื่อไม่มีการสมรส การจะเรียกคืนสินสอดได้นั้นต้องไม่มีการสมรส โดยมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่หญิง ทำให้ชายไม่ควรสมรส ประการหนึ่ง หรือโดยพฤติการณ์ที่หญิงต้องรับผิดชอบทำให้ชายไม่อาจสมรสด้วยอีกประการหนึ่ง จาก ข้อเท็จจริง ทั้งคู่มีส่วนผิดร่วมกันคือ ไม่ได้ตั้งใจที่จะ ไปจดทะเบียนสมรสกัน จึง ไม่เข้าหลักเกณฑ์ตาม กฎหมาย เมื่อไม่ใช่กรณีที่เรียกสินสอดคืนได้ ฝ่ายชายจึงต้องให้สินสอดแก่บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือผู้ รับบุตรบุญธรรมของหญิง แล้วแต่กรณี เมื่อยังไม่ได้ให้จึงต้องให้ แม้ไม่มีการสมรส เพราะการที่ไม่มีการ สมรสนั้น ไม่ใช่เหตุสำคัญอันเกิดแก่หญิง ไม่ใช่พฤติการณ์ที่หญิงต้องรับผิดชอบ ฝ่ายชายไม่มีสิทธิเรียกคืน

ตัวอย่าง มารดาของชายตกลงให้สินสอดกับมารดาหญิง 2 แสนบาท มารดาหญิงยกให้หญิง มารดาชายจึงทำสัญญาไว้ให้ว่า เป็นหนี้หญิง 2 แสนบาท ต่อมาได้จดทะเบียนสมรส หญิงจะฟ้องเรียก เงิน 2 แสนบาทจากมารดาชาย จากข้อเท็จจริง เมื่อเป็นสัญญาสินสอดเพราะมารดาชายตกลงให้สินสอด มารดาหญิง 2 แสนบาท มารดาหญิงสามารถโอนเงิน 2 แสนบาท ให้หญิงได้ ส่วนการที่มารดาชายทำ สัญญาเงินไว้ให้กับตัวหญิงเป็นการแปลงหนี้ สัญญาจึงใช้ได้ด้วยเหตุ คือ 1) เป็นสัญญาสินสอด 2) ได้มีการแปลงหนี้ (ซึ่งต่างกับสัญญาหมั้น เพราะของหมั้นทำสัญญาไว้ไม่ได้ เพราะไม่มีการส่งมอบ ทรัพย์สิน หรือไม่มีการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เป็นของหมั้น) ในเรื่องสินสอดทำได้คือแปลงหนี้เป็นสัญญา เมื่อมีการสมรสแล้ว แต่มารดาชายยังไม่ส่งมอบเงิน 2 แสนบาทที่เป็นสินสอด ตัวหญิงจึงเรียกเงินตาม สัญญาได้

ความเป็นโมฆะของการสมรส

จากเงื่อนไขการสมรสที่กำหนดในมาตรา 1449, 1450, 1452 และ 1458 นั้น ทำให้การสมรสที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขดังกล่าวเป็นโมฆะ ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 1495

ผลของการเป็นโมฆะมีบัญญัติในหมวด 5 ว่าด้วยการเป็นโมฆะของการสมรส ซึ่งกำหนดไว้ตั้งแต่มาตรา 1494-1500

มาตรา 1494 การสมรสจะเป็นโมฆะก็แต่เฉพาะที่บัญญัติไว้ในหมวดนี้

มาตรา 1495 การสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรา 1449, มาตรา 1450, มาตรา 1452 และมาตรา 1458 เป็นโมฆะ

จากมาตรา 1495 ที่กำหนดว่า การสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรา 1449, 1450, 1452 และ 1458 เป็นโมฆะ” นั้น การสมรสที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขการสมรสดังกล่าวจะตกเป็นโมฆะทันทีที่ได้จดทะเบียนสมรสนั้น พึงเข้าใจว่า มาตรา 1495 เป็นบทที่กำหนดให้รู้ว่า การสมรสที่ฝ่าฝืนเงื่อนไขการสมรสนั้น ๆ ไม่สมบูรณ์ตั้งแต่จดทะเบียนสมรส ส่วนผลบังคับสำหรับการสมรสที่เป็นโมฆะ (มาตรา 1498, 1499....) จะนำมาใช้ได้ต่อเมื่อได้มีคำพิพากษาของศาลว่าเป็นโมฆะ (มาตรา 1496) หรือได้กล่าวอ้างความเป็นโมฆะ (มาตรา 1497) ก่อน ดังจะได้กล่าวต่อไป

ตัวอย่าง ป.จดทะเบียนสมรสกับจำเลยที่ 1 เมื่อวันที่ 25 เม.ย.2495 ต่อมาได้จดทะเบียนสมรสกับโจทก์ เมื่อวันที่ 15 ธ.ค.2503 และจดทะเบียนสมรสกับจำเลยที่ 2 เมื่อวันที่ 21 ก.พ.2507 วันที่ 24 มิ.ย.2507 ป.จดทะเบียนหย่ากับจำเลยที่ 1 แต่ต่อมาวันที่ 5 ส.ค.2507 ได้จดทะเบียนสมรสกับจำเลยที่ 1 อีก และหลังจากนั้นคือ วันที่ 30 ต.ค.2507 โจทก์กับ ป. จึงได้จดทะเบียนสมรสกับซ้ำอีกครั้งหนึ่ง วันที่ 1 เม.ย.2519 ป.ถึงแก่กรรม เช่นนี้ การจดทะเบียนสมรสระหว่าง ป.กับโจทก์ครั้งแรก และระหว่าง ป.กับจำเลยที่ 2 ไม่ชอบด้วย ป.พ.พ.มาตรา 1452 เพราะในขณะนั้น ป.เป็นคู่สมรสของจำเลยที่ 1 อยู่แล้ว จึงเป็นโมฆะตามมาตรา 1496 (มาตรา 1495 ตาม พ.ร.บ.แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2533) สำหรับจำเลยที่ 1 แม้จะปรากฏว่าได้จดทะเบียนหย่ากับ ป.ทำให้การสมรสขาดลง แต่ต่อมาก็ได้จดทะเบียนสมรสกันใหม่โดยสมบูรณ์ชอบด้วยกฎหมาย เพราะการสมรสระหว่าง ป.กับโจทก์ และจำเลยที่ 2 ได้เป็นโมฆะ มาตั้งแต่วันที่ได้จดทะเบียนสมรสแล้ว การที่โจทก์มาจดทะเบียนสมรสกับ ป. ครั้งหลังอีก จึงเป็นโมฆะ เพราะขณะนั้น ป.เป็นคู่สมรสของจำเลยที่ 1 ฉะนั้น จำเลยที่ 1 จึงเป็นภริยาที่ชอบด้วยกฎหมายแต่ผู้เดียวของ ป.มีอำนาจฟ้องขอให้พิพากษาว่าการจดทะเบียนสมรสระหว่างโจทก์กับ ป. เป็นโมฆะ (ฎีกาที่ 1216/2523)

ตัวอย่าง บิดาโจทก์จดทะเบียนสมรสกับจำเลยในระหว่างที่ยังเป็นสามีที่ชอบด้วยกฎหมายของมารดาโจทก์ แม้ต่อมาบิดามารดาโจทก์จะจดทะเบียนหย่าขาดจากกันก็ตาม การสมรสระหว่างบิดาโจทก์และจำเลย ย่อมเป็นโมฆะ โจทก์ซึ่งเป็นบุตรเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ย่อมจะกล่าวอ้างได้ และ โมฆะกรรมนั้น

ไม่อาจให้สัตยาบันแก่กันได้ การหย่าระหว่างบิดามารดาโจทก์ในภายหลัง ก็ไม่มีผลย้อนหลังไปถึงการสมรสระหว่างบิดาโจทก์กับจำเลย ซึ่งตกเป็นโมฆะไปก่อนแล้ว (ฎีกาที่ 963/2519)

มาตรา 1496 "คำพิพากษาของศาลเท่านั้นที่จะแสดงว่าการสมรสที่ฝ่าฝืน มาตรา 1449, มาตรา 1450 และ มาตรา 1458 เป็นโมฆะ

การสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรา 1449, มาตรา 1450 และ มาตรา 1458 จะต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลให้พิพากษาว่าเป็น

โมฆะ ที่ต้องอาศัยคำพิพากษาของศาลก่อนนำผลบังคับในการเป็นโมฆะมาใช้กับการสมรสนั้น เจตนารมณ์ไม่ต้องการให้ครอบครัวนั้นยกเลิก หรือทำให้การสมรสนั้นเสียไปโดยง่ายเหมือนกับนิติกรรมโดยทั่ว ๆ ไป โดยกล่าวอ้างว่า คู่สมรสวิกลจริตขณะทำการสมรส การสมรสเป็นโมฆะเช่นนี้ไม่ได้ เพราะเป็นการกระทบกระเทือนสถาบันครอบครัว จึงต้องให้ศาลพิพากษาก่อนถึงจะไปบังคับผลความเป็นโมฆะ กับการสมรสรายนั้น

ผู้มีสิทธิร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะ

มาตรา 1496 วรรค 2 "คู่สมรส บิดา มารดา หรือผู้สืบสันดานของคู่สมรส อาจฟ้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะได้ ถ้าไม่มีบุคคลดังกล่าวผู้มีส่วนได้เสียจะร้องขอให้ยุติการเป็นผู้ร้องขอต่อศาลก็ได้" ตรงนี้ มาตรา 1496 กำหนดชัดว่า ใครบ้างที่เป็นผู้มีสิทธิร้องขอต่อศาลให้สั่งให้การสมรสนั้นเป็นโมฆะ แบ่งได้เป็น

ก. คู่สมรส บิดา มารดา หรือผู้สืบสันดานของคู่สมรส ดังนั้น กรณีการสมรสฝ่าฝืนมาตรา 1449, 1450 และ 1458 คู่สมรสเอง หรือบิดามารดาของคู่สมรส หรือผู้สืบสันดานของคู่สมรส สามารถร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะได้

ข. พนักงานอัยการ สำหรับพนักงานอัยการจะร้องขอต่อศาลได้ต่อเมื่อมีผู้มีส่วนได้เสียมาร้องขอต่อพนักงานอัยการก่อน ผู้มีส่วนได้เสีย โดยปกติได้แก่ผู้จะมีส่วนได้หรือส่วนเสีย ในอันที่การสมรสนั้นจะเป็นโมฆะหรือไม่เป็นโมฆะ เช่น บิดามารดา บุตร ทายาท ซึ่งมีสิทธิรับมรดก เป็นต้น

กรณีการสมรสฝ่าฝืน มาตรา 1452 กำหนดเป็นพิเศษในมาตรา 1497 ซึ่งบัญญัติว่า "การสมรสที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา 1452 บุคคลผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งจะกล่าวอ้างขึ้น หรือจะร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะก็ได้"

กรณีขัดต่อมาตรา 1452 กฎหมายให้ทางเลือกไว้ 2 ทาง เป็นพิเศษ (โดยเริ่มเมื่อใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม กันยายน 2533) เพราะกรณีสมรสซ้อนเป็นสิ่งที่ชัดเจน ด้วยหญิงและชายทำการสมรสจะต้องมีการจดทะเบียนต่อหน้านายทะเบียนตามมาตรา 1457 และมีหลักฐานทะเบียนสมรส ถ้าชายหรือหญิงไปทำการสมรสกับใครอีก จึงเป็นการสมรสซ้อน ดังนั้น การจะกล่าวอ้างว่าเป็นสมรสซ้อน

จึงชัดเจน ไม่น่าจะต้องใช้หลักฐานพยานหรือสืบสวนข้อเท็จจริงมากมาย จึงมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพิ่มเติมมาว่า กล่าวอ้างได้ หรือจะร้องขอต่อศาลให้พิพากษาว่าเป็น โฆษก็ได้ เพื่อผลในการยกเป็นข้อต่อสู้คดีภายนอก อีกประการหนึ่ง เช่น ชายได้ทำการสมรสสองครั้ง ซึ่งดูเหมือนว่าการสมรสครั้งที่สองจะเป็นสมรสซ้อน แต่หากการสมรสครั้งแรกเป็น โฆษ เพราะชายหญิงเป็นพี่น้องร่วมบิดาเดียวกัน (ขัดต่อมาตรา 1450 ฯลฯ) การสมรสครั้งที่สองของชายย่อมสมบูรณ์ได้ ในกรณีเช่นนั้น จึงต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อพิจารณาพิพากษาว่าการสมรสครั้งแรกเป็น โฆษ เป็นต้น

(แต่เดิมการสมรสที่เป็น โฆษนั้นจะต้องให้ศาลพิพากษามาว่าเป็น โฆษ เสียก่อนทุกเรื่อง เมื่อศาลพิพากษาแล้วจะเสียตั้งแต่จดทะเบียนสมรส แต่ผู้ใดที่สมรสโดยสุจริตจะไม่เสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรส เช่น เมื่อชายสมรสซ้อน หญิงได้สิทธิในสิ่งของใด เมื่อหญิงนั้นสุจริต จะได้สิ่งของนั้นหมดหรือเมื่อสามีตายก่อนศาลพิพากษาว่าเป็น โฆษ ภริยาผู้ซึ่งจดทะเบียนซ้อนโดยสุจริตก็มีสิทธิในการรับมรดก) โดยสรุป มีการแก้ไขเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลง เรื่องของการสมรสซ้อนเป็นพิเศษโดย

1. กล่าวอ้างว่าการสมรสนั้นเป็น โฆษได้ โดยการนำทะเบียนสมรสที่มีการสมรสก่อนนั้นมาแสดงเพื่อเป็นหลักฐานได้ตามกฎหมาย หรือ

2. ร้องขอต่อศาลให้พิพากษาว่าการสมรสนั้นเป็น โฆษ ตามมาตรา 1497

อนึ่ง การร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาว่าการสมรสเป็น โฆษนั้น กฎหมายมิได้กำหนดอายุความ ดังนั้น ผู้มีส่วนได้เสียอาจร้องขอต่อศาลเมื่อใดก็ได้ (ฎีกาที่ 1550/2520)

ในกรณีนี้ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม บรรพ 5 มาตรา 65 บัญญัติว่า "ถ้ามีคดีฟ้องขอให้ศาลแสดงว่าการสมรสเป็น โฆษ เพราะเหตุสมรสฝ่าฝืนบทบัญญัติมาตรา 1452 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ค้างพิจารณาอยู่ในศาลใด ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับให้ศาลนั้นพิจารณา พิพากษาคดีต่อไปได้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด" เช่น แต่เดิม ก่อนกันยายน 2533 การสมรสที่เป็น โฆษทุกเรื่อง ไม่ว่าจะขัดต่อเงื่อนไขมาตราไหนก็ต้องให้ศาลพิพากษาว่าเป็น โฆษ ครั้นเดือนกันยายน 2533 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมตามมาตรา 1497 ว่า ถ้าเป็น เรื่องสมรสซ้อน ผู้มีส่วนได้เสียกล่าวอ้าง ได้ทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับการกล่าวอ้าง จึงต้องมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาคดีไหนที่เป็น เรื่องสมรสซ้อนที่ยังค้างอยู่ในศาล ให้พิจารณาต่อไปได้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด

มาตรา 1497/1 "ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าการสมรสใดเป็น โฆษ ให้ศาลแจ้งไปยังนายทะเบียนเพื่อบันทึกความเป็น โฆษ ไว้ในทะเบียนสมรส" ซึ่งแต่เดิมนั้นการบันทึกลงในทะเบียนสมรสเป็นหน้าที่ของคู่สมรส

จากมาตรา 1498, 1499-1500 เป็นผลบังคับเรื่องความเป็น โฆษของการสมรส ซึ่งกฎหมายจะแยกในกรณีปกติที่ขัดต่อมาตรา 1449, 1450, 1458 พวกหนึ่ง และมาตรา 1452 อีกพวกหนึ่ง และในส่วนที่คุ้มครองผู้ทำการสมรสโดยสุจริต (มาตรา 1499)

มาตรา 1498 เป็นบทบัญญัติรวมผลบังคับความเป็นโมฆะของการสมรส เรื่องทรัพย์สินจะเป็นไปตามมาตรา 1498 เป็นหลักเบื้องต้น ซึ่งบัญญัติว่า "การสมรสที่เป็นโมฆะไม่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา"

ฉะนั้น ถ้าศาลพิพากษาว่าการสมรสใดเป็นโมฆะแล้วก็ดี หรือได้มีการกล่าวอ้างความเป็นโมฆะเพราะขัดต่อมาตรา 1452 แล้วก็ดี ความสัมพันธ์ในทางทรัพย์สินระหว่างสามีและภริยาไม่มี ฉะนั้น จึงไม่สามารถนำเอาหมวด 4 ว่าด้วยทรัพย์สินระหว่างสามีภริยามาบังคับได้ กรณีใด ถ้าการสมรสเป็นโมฆะศาลได้พิพากษาแล้วก็ดี หรือมีการกล่าวอ้างในกรณีที่ขัดต่อมาตรา 1452 แล้วก็ดี ผลบังคับเรื่องทรัพย์สินต้องเป็นไปตามที่บัญญัติในหมวด 5 นี้ นั่นคือ ความหมายของมาตรา 1498 ววรรคแรก

มาตรา 1498 ววรรคสอง บัญญัติว่า "ในกรณีที่การสมรสเป็นโมฆะ ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดมีหรือได้มา ไม่ว่าก่อนหรือหลังการสมรส รวมทั้งดอกผลเป็นของฝ่ายนั้น ส่วนบรรดาทรัพย์สินที่ห้ามหาได้ร่วมกัน ให้แบ่งคนละครึ่ง เว้นแต่ศาลจะเห็นสมควรสั่งเป็นประการอื่น เมื่อได้พิจารณาถึงภาระในครอบครัว ภาระในการหาเลี้ยงชีพและฐานะของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ตลอดจนพฤติการณ์อื่นที่เกี่ยวเนื่องแล้ว"

มาตรา 1498 ววรรคสอง ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดมีหรือได้มาก่อนหรือหลังการสมรส รวมทั้งดอกผลเป็นของฝ่ายนั้น ปกติเมื่อมีการสมรส ถ้ามีดอกผลระหว่างสมรส ดอกผลนั้นจะเป็นสินสมรส แต่ถ้าศาลพิพากษาว่าเป็นโมฆะแล้วก็ดี หรือมีการกล่าวอ้างว่าการสมรสเป็นโมฆะเพราะขัดต่อมาตรา 1452 แล้วก็ดี ถ้าทรัพย์สินของฝ่ายใดเกิดดอกผลขึ้นมา ดอกผลเป็นของผู้นั้น จะอ้างเป็นสินสมรสเพื่อแบ่งคนละครึ่งไม่ได้ อย่างไรก็ตาม การสมรสใดแม้เป็นโมฆะ ถ้าศาลยังมีได้พิพากษาว่าเป็นโมฆะหรือยังไม่รู้ถึงเหตุแห่งความเป็นโมฆะ (กรณีมาตรา 1452) ระหว่างนั้นยังใช้หมวด 4 ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาในทางทรัพย์สินมาบังคับได้ เช่น การสมรสของชายหญิงคู่หนึ่งเป็นโมฆะ เพราะหญิงเป็นคนไร้ความสามารถ ต่อมาเมื่อร้องขอต่อศาลให้ถอนคำสั่ง เป็นคนไร้ความสามารถแล้ว ชายต้องการจะขายที่ดินที่มีอยู่ระหว่างสมรส การขายที่ดินจะต้องขอความยินยอมจากหญิงหรือไม่ ในเบื้องต้นขณะสมรสหญิงเป็นบุคคลไร้ความสามารถ การสมรสจึงเป็นโมฆะ แต่ตามข้อเท็จจริงไม่ปรากฏว่าได้มีการร้องขอต่อศาลให้สั่งว่าการสมรสเป็นโมฆะ หรือศาลได้สั่งให้การสมรสเป็นโมฆะ ดังนั้น ชายจะขายที่ดินแปลงนี้โดยลำพังไม่ได้ ต้องขอความยินยอมจากหญิงเสียก่อน เพราะที่ดินแปลงนี้เป็นสินสมรส ต้องได้รับความยินยอมจากภริยา ตามมาตรา 1476 (1) ที่กำหนดว่า "สามีและภริยาจะต้องจัดการสินสมรสร่วมกัน หรือได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง ในกรณีดังต่อไปนี้ ชาย แลกเปลี่ยน ชายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง ฯลฯ อสังหาริมทรัพย์ หรือ สังหาริมทรัพย์ อาจจำนองได้ในกรณีที่ศาลยังมีได้พิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะ"

ตัวอย่าง ชายจดทะเบียนสมรสกับหญิงเพื่อให้ปุ๋ยมูลใจ ทั้ง ๆ ที่ทั้งคู่มีคนรักอยู่แล้ว หลังจากสมรส ปู่จึงโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดิน 2 ไร่ ให้แก่ชาย และยกเงินจำนวน 2 ล้านบาทให้แก่หญิง ต่อมาหลังจากปู่ตาย ทั้งคู่ต้องการจะเลิกกัน ปรากฏว่า ที่ดิน 2 ไร่ ราคาถึง 14 ล้าน ทั้งสองตกลงกันไม่ได้ว่าจะแบ่งทรัพย์สินกันอย่างไร จึงมาร้องขอต่อศาล จากข้อเท็จจริงข้างต้น ถ้าท่านเป็นศาลจะแบ่งทรัพย์สิน

ให้ชายหญิงคู่นี้อย่างไร

เห็นได้ว่า ชายหญิงคู่นี้สมรสกันโดยขัดต่อเงื่อนไขการสมรส โดยทั้งคู่คนรักอยู่แล้ว และมีได้ยินยอมเป็นสามีภริยากัน เพียงแต่จดทะเบียนเพื่อให้ถูกต้อง เมื่อปู่ตาย จึงจะหย่ากัน โดยจะไปสมรสกับคนที่ตนชอบ เมื่อการสมรสนี้ขัดต่อมาตรา 1458 ศาลสั่งเป็นโมฆะ ตามมาตรา 1496 และใช้หมวด 5 มาตรา 1498 ที่บัญญัติว่า "ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดมีหรือได้มา ไม่ว่าจะก่อนหรือหลังการสมรส รวมทั้งดอกผล เป็นของฝ่ายนั้น" จากเหตุนี้ ชายจึงได้ที่ดิน 2 ไร่ ส่วนหญิงได้เงินไป 2 ล้าน ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ได้มาหลังการสมรส

ส่วนทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันให้แบ่งคนละครึ่ง เว้นแต่ศาลจะเห็นสมควรสั่งเป็นประการอื่น เมื่อได้พิเคราะห์ถึงภาวะในครอบครัว ภาวะในการหาเลี้ยงชีพและฐานะของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ตลอดจนพฤติการณ์อื่นที่ปรากฏแล้ว เช่น

เมื่อการสมรสเป็นโมฆะ เพราะขัดต่อเงื่อนไขแห่งการสมรส มาตรา 1452 กว่าจะร้องขอต่อศาล หรือได้มีการกล่าวอ้างให้การสมรสเป็นโมฆะ ปรากฏว่าหญิงคนที่ 2 นั้นมีบุตรแล้ว 3 คน ภริยาคนแรกได้มีการกล่าวอ้างให้การสมรสเป็นโมฆะ ภริยาคนที่ 2 นี้ประกอบการค้า ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ระหว่างชายกับภริยาคนที่ 2 สิ่งที่ทำมาหาได้ร่วมกัน คือ กิจการค้านี้ ต้องแบ่งคนละครึ่ง แต่ถ้าศาลพิจารณาว่าหญิงต้องรับภาระเลี้ยงลูก 3 คน ศาลอาจจะกำหนดให้ทรัพย์สินที่ทำมาหาได้ร่วมกันนั้นแบ่งให้หญิง 3 ใน 4 ก็ได้ หรืออย่างไรก็ได้ แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควร (แต่เดิมก่อนกันยายน 2533 ข้อความส่วนนี้ไม่มี การที่ชายหญิงจดทะเบียนสมรสกันแล้ว การสมรสเป็นโมฆะ ทรัพย์สินที่มีอยู่โดยการที่ทำมาหาได้มาด้วยกันต้องแบ่งครึ่ง)

สิทธิที่ได้มาเพราะการสมรสก็ดี ค่าทดแทนและ ค่าเลี้ยงชีพก็ดี 3 ประการนี้ จะเกิดขึ้นเมื่อการสมรสเป็นโมฆะ และคู่นี้ได้ทำการสมรสโดยสุจริตตั้งบัญญัติไว้ในมาตรา 1499

มาตรา 1499 วรรคแรก บัญญัติว่า "การสมรสที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา 1449, 1450 หรือ มาตรา 1458 ไม่ทำให้ชายหรือหญิงผู้สมรสโดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรสก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นโมฆะ..." เช่น ของหมั้น เป็นสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรส และเป็นสินส่วนตัวของหญิง ตามมาตรา 1471 อนุมาตรา 4 ของหมั้นจึงเป็นสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรสประการหนึ่ง เมื่อหญิงทำการสมรสโดยสุจริต คือไม่ทราบว่าเป็นฝ่าฝืนเงื่อนไขต่าง ๆ สิทธิที่ได้มาเพราะการสมรสจึงไม่เสียไป แม้กระทั่งสิทธิในการรับมรดก เช่น ก่อนที่ศาลจะพิพากษาเป็นโมฆะ หญิงตายโดยชายหญิงคู่นี้สมรสกันโดยไม่ทราบว่า เป็นพี่น้องร่วมบิดาเดียวกัน เมื่อหญิงตาย บิดามารดาของหญิงจึงร้องขอต่อศาลให้สั่งให้การสมรสเป็นโมฆะ เมื่อศาลพิพากษาแล้วทรัพย์สินก็จะ เป็นไปตามมาตรา 1498 แต่สิทธิในการรับมรดก ซึ่งมรดกนั้นจะตกทอดยังทายาททันที เมื่อเจ้ามรดกตาย สามีจึงมีสิทธิรับมรดกในฐานะคู่สมรส เพราะทั้งคู่นี้ สมรสกันโดยสุจริต ชายจึงไม่เสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรส ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าการสมรสเป็นโมฆะ ชายมีสิทธิได้มรดกตามมาตรา 1499 วรรคแรก เพราะเป็นสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรส

สิทธิได้มาเพราะการสมรสในกรณีที่ขัดต่อมาตรา 1452 มาตรา 1499 วรรคสอง บัญญัติว่า "การสมรสที่เป็นโมฆะเพราะฝ่าฝืนมาตรา 1452 ไม่ทำให้ชายหรือหญิงผู้สมรสโดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรส ก่อนที่ชายหรือหญิงผู้ถึงเหตุที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆะ แต่การสมรสที่เป็นโมฆะดังกล่าว ไม่ทำให้คู่สมรสเกิดสิทธิรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง"

ในกรณีขัดต่อมาตรา 1452 ให้ไปดูมาตรา 1497 ที่ให้มีส่วนได้เสียกล่าวอ้างความเป็นโมฆะได้ เมื่อมีการกล่าวอ้าง นั้นแสดงว่าฝ่ายที่สมรสโดย เป็นโมฆะนั้น ได้รู้ถึงเหตุที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆะแล้ว ฉะนั้น ผลของการเป็นโมฆะ จึงนับตั้งแต่รู้ สิทธิที่ได้มาเพราะการสมรสนั้น กฎหมายจึงคุ้มครองว่า "ไม่เสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรสก่อนที่ได้รู้ถึงเหตุที่ทำให้การสมรสเป็นโมฆะ" เช่น ของหมั้นซึ่งเป็นสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรส ถ้ามีผู้มากล่าวอ้างว่า การสมรสของชายและหญิง เป็นโมฆะของหมั้นที่ได้มาก่อนที่จะรู้ถึงเหตุ จึงเป็นสิทธิของหญิง เพราะ ได้มาก่อนและหญิงสมรสโดยสุจริต จึงไม่เสื่อมที่ได้มา ถ้าหลังจากได้รู้ถึงเหตุจะมากล่าวอ้างความสุจริตอีกไม่ได้แล้ว

อย่างไรก็ตาม การสมรสที่เป็นโมฆะ เพราะขัดต่อมาตรา 1452 ดังกล่าว ไม่ทำให้คู่สมรสเกิดสิทธิรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง นี้คือบทเพิ่มเติมที่เข้มงวดขึ้น (แต่เดิมไม่มี) ถ้าเป็นสิทธิในฐานะผู้รับพันธุกรรมเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ดังนั้น ถ้าทำพันธุกรรมไว้ให้ก็สามารถรับได้ ตรงนี้ให้ดูพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 65 ที่บัญญัติว่า "ในกรณีที่มีการสมรสฝ่าฝืนมาตรา 1452 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ สิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพกับสิทธิในมรดกของคู่สมรสที่ตายซึ่งคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งที่สมรสโดยสุจริตมีอยู่แล้วก่อนพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้เป็นไป ตามมาตรา 1499 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้" หมายความว่า ถ้ามีการสมรสซ้อน และสิทธิในการเรียกค่าทดแทนและสิทธิในมรดกของคู่สมรสมีอยู่ก่อนพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้เป็นไปตามมาตรา 1499 เดิม เมื่อมีปัญหาจึงต้องสังเกตให้ดี เช่น พระราชบัญญัตินี้ประกาศใช้ เดือนกันยายน 2533 ถ้าชายหญิงคู่หนึ่ง ได้ทำการสมรสซ้อน ชายตายเดือนสิงหาคม 2533 เกิดการฟ้องร้องในเรื่องมรดกในปี 2534 จะเห็นว่าสิทธิที่หญิงผู้ทำการสมรสซ้อนนี้ ได้สิทธิมาก่อนเดือนกันยายน 2533 เพราะสามีตายเดือนสิงหาคม 2533 สิทธิในมรดกตกทอดยังทายาททันทีที่เจ้ามรดกตาย แม้จะมาฟ้องร้องเรื่องมรดกกันในปี 2534 ก็ตาม แต่สิทธินั้นมีอยู่ก่อนแล้ว ภริยาผู้ทำการสมรสซ้อน จึงมีสิทธิได้รับมรดกโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 65 นี้เอง โดยให้ไปใช้มาตรา 1499 เดิม ซึ่งไม่ตัดสิทธิในการรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรม (โดยกำหนดว่า ไม่เสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรสก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้เป็นโมฆะ)

ตัวอย่าง ชายสมรสกับหญิง โดยหญิงเป็นน้องร่วมมารดาเดียวกับชาย ทั้งคู่สมรสกันโดยสุจริต ต่อมาชายทราบความจริง ชายจึงไปจดทะเบียนสมรสกับหญิงมีสามีคนหนึ่ง ต่อมาชายตาย ถ้าน้องร่วมมารดา และภริยาคนที่สองของชายต่างร้องขอต่อศาลเพื่อขอรับมรดกในฐานะคู่สมรสของชาย ให้ตัดสินว่าทั้งคู่จะ ได้สิทธิในมรดกของชายอย่างไรหรือไม่

ปัญหาที่ตามมากฎหมายปัจจุบัน หญิงคนแรกนั้นสมรสโดยเป็นพี่น้องร่วมมารดาเดียวกันกับชาย ชัด ต่อมาตรา 1450 ส่วนการสมรสครั้งที่ 2 นั้น ชัดต่อเงื่อนไข มาตรา 1452 เพราะเป็นหญิงมีสามีเมื่อ ชายสมรสกับหญิงที่มีคู่สมรสอยู่แล้ว จึงเป็นสมรสซ้อน เมื่อชายตาย หญิง 2 คนนี้ต้องการสิทธิในมรดกใน ฐานะคู่สมรสจากชาย เมื่อหญิงคนแรกสมรสชัดต่อมาตรา 1450 ในเรื่องสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรส หญิงสมรสโดยสุจริตไม่เสียสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรสก่อนที่ศาลจะพิพากษาถึงที่สุดให้เป็น โฆษะ สิทธิ ในมรดกได้มาก่อนที่ศาลจะพิพากษา น้องร่วมมารดาคนนี้จะ ได้สิทธิในมรดก หญิงคนที่ 2 นั้น ไม่มีสิทธิใน มรดก ตามมาตรา 1497 วรรคสอง เพราะการสมรสของหญิงคนที่ 2 ที่เป็น โฆษะ เพราะชัดต่อมาตรา 1452 ไม่ทำให้เกิดสิทธิในมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ฉะนั้นหญิงคนที่ 2 จึง ไม่มีสิทธิได้มรดกในฐานะทายาทโดยธรรม

คำทดแทน จากความในมาตรา 1499 วรรคสาม ที่ว่า "การสมรสที่เป็น โฆษะ เพราะฝ่าฝืน มาตรา 1449, 1450 หรือ มาตรา 1458 หรือมาตรา 1452 ถ้าคู่สมรสฝ่ายใดได้สมรสโดยสุจริต ฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าทดแทนได้ ฉะนั้น การสมรสที่เป็น โฆษะนั้น ผู้สมรสโดยสุจริตมีสิทธิเรียกค่าทดแทน ทุกกรณี ไม่ว่าจะเป็นการสมรส ชัดต่อเงื่อนไขใด การสุจริตนั้นจะต้องสุจริตฝ่ายเดียว ถ้าสุจริตทั้งสอง ฝ่ายก็ดี จะเรียกไม่ได้

คำเลี้ยงชีพ "... และถ้าการสมรสที่เป็น โฆษะนั้น ทำให้ฝ่ายที่สมรสโดยสุจริต ต้องยากจน ลง เพราะไม่มีรายได้ออกจากทรัพย์สิน หรือจากการงานที่เคยทำอยู่ก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือก่อนที่จะ ด้รู้ว่าการสมรสของตนเป็น โฆษะแล้วแต่กรณี ฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพได้ด้วย สิทธิเรียกค่า เลี้ยงชีพในกรณีนี้ ให้นำมาตรา 1526 วรรคหนึ่ง และมาตรา 1528 มาใช้บังคับโดยอนุโลม" คำ เลี้ยงชีพ การที่ต้องยากจนลงหรือไม่มีรายได้ออกจากทรัพย์สินหรือจากการงานที่เคยทำอยู่ การที่จะกำหนด ให้ต้องเป็นไปตามแต่ละลักษณะของการสมรสที่เป็น โฆษะ เช่น ชัดต่อมาตรา 1449, 1450, 1458 คำ พิพากษาของศาลเป็นเกณฑ์กำหนดบังคับในเรื่องผลของการเป็น โฆษะ ค่าเลี้ยงชีพที่เกิดขึ้นเนื่องจาก ยากจนลง หรือความเปลี่ยนแปลงจึงเกิดขึ้นตั้งแต่ศาลพิพากษา ชัดต่อมาตรา 1452 คือ ตั้งแต่รู้ถึงเหตุที่ ทำให้เป็น โฆษะ ทำให้การครองชีพเปลี่ยนไปเพราะผลบังคับเกิด การเรียกค่าเลี้ยงชีพจึงกำหนดต่างกัน ถ้าชัดต่อกรณีปกติ (ชัดต่อมาตรา 1449, 1450, 1458) คือยากจนลงเพราะไม่มีรายได้ออกจากทรัพย์สิน หรือการงานที่เคยทำก่อนที่ศาลจะพิพากษาถึงที่สุดให้เป็น โฆษะ ถ้าชัดต่อมาตรา 1452 คือ ยากจนลง เพราะไม่มีรายได้ออกจากทรัพย์สิน หรือการงานที่เคยทำก่อน ด้รู้ถึงเหตุที่ทำให้การสมรสเป็น โฆษะ นี้คือ การเรียกค่าเลี้ยงชีพ

มาตรา 1499 วรรคสุดท้าย บัญญัติว่า "สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนหรือค่าเลี้ยงชีพตามวรรคสาม มีกำหนดอายุความสองปี นับแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด สำหรับการสมรสเป็น โฆษะ เพราะฝ่าฝืน มาตรา 1449, มาตรา 1450, มาตรา 1458 หรือนับแต่วันที่รู้ถึงเหตุที่ทำให้การสมรสเป็น โฆษะสำหรับ

กรณีการสมรสเป็นโมฆะ เพราะฝ่าฝืนมาตรา 1452"

มาตรา 1499/1 "ในกรณีที่การสมรสเป็นโมฆะ ข้อตกลงระหว่างคู่สมรสว่าฝ่ายใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบุตรคนใดหรือฝ่ายใดหรือทั้งสองฝ่ายจะเป็นผู้ออกเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตรเป็นจำนวนเท่าใดให้ทำเป็นหนังสือ หากตกลงกันไม่ได้ให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาดในการพิจารณาชี้ขาด ถ้าศาลเห็นว่ามิมีเหตุที่จะถอนอำนาจปกครองของคู่สมรสนั้นได้ตามมาตรา 1582 ศาลจะถอนอำนาจปกครองของคู่สมรส และสั่งให้บุคคลภายนอกเป็นผู้ปกครองก็ได้ ทั้งนี้ ให้ศาลคำนึงถึงความผาสุกและประโยชน์ของบุตรนั้นเป็นสำคัญ และให้นำความในมาตรา 1521 มาใช้บังคับโดยอนุโลม" เป็นบทที่เพิ่มขึ้นมาในเดือนกันยายน 2533 เดิมไม่มีบัญญัติไว้ แต่ได้บัญญัติเพิ่มเติมไว้ว่าจะต้องทำให้เสร็จไปเลยในคราวเดียว เพื่อไม่ให้มีปัญหาเกิดขึ้นภายหลัง โดยบัญญัติให้ข้อตกลงเกี่ยวกับเรื่องบุตรต้องทำเป็นหนังสือ และการที่ศาลจะสั่งถอนอำนาจปกครองฝ่ายใดหรือตั้งบุคคลภายนอกเป็นผู้ปกครอง ให้ศาลคำนึงถึงประโยชน์และความผาสุกของบุตรเป็นสำคัญ หากข้อตกลงต่าง ๆ มิได้ทำเป็นหนังสือมาก่อน เมื่อเรื่องมาถึงศาล ให้ศาลพิจารณาตัดสินสั่งการได้ทันที เพื่อประโยชน์และความผาสุกของบุตรที่ให้นำมาตรา 1521 มาใช้บังคับโดยอนุโลมนั้น มาตรา 1521 บัญญัติว่า "ถ้าปรากฏว่าผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้ปกครอง ตามมาตรา 1520 ประพฤติตนไม่สมควร หรือ ภายหลังพฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลมีอำนาจสั่งเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้ปกครอง โดยคำนึงถึงความผาสุกและประโยชน์ของบุตรเป็นสำคัญ" คือ ถ้าผู้ปกครองหรือผู้ใช้อำนาจปกครองประพฤติตัวไม่เหมาะสมด้วยประการใด ๆ ก็ตาม อันทำให้บุตรเสียประโยชน์หรือความผาสุก ศาลมีอำนาจสั่งเปลี่ยนตัวผู้ใช้อำนาจปกครอง หรือผู้ปกครอง ได้โดยต้องคำนึงถึงประโยชน์และความผาสุกของบุตรเป็นสำคัญ

ปัญหาว่า บุตรที่เกิดจากการสมรสเป็นโมฆะ ถือว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ มาตรา 1536 บัญญัติว่า "เด็กเกิดแต่หญิงขณะเป็นภริยาชายหรือภายในสามร้อยสิบวัน นับแต่วันที่การสมรสสิ้นสุดลง ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามี หรือเคยเป็นสามี แล้วแต่กรณี

ให้นำความในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับแก่บุตรที่เกิดจากหญิงก่อนที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดของศาล แสดงว่าการสมรสเป็นโมฆะ หรือภายในระยะเวลาสามร้อยสิบวันนับแต่วันนั้น"

ดังนั้น ถ้าเกิดมีบุตรขึ้นมาในระหว่างนั้น หรือภายใน 310 วันนับแต่มีคำพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะ ถือว่าบุตรนั้นเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายที่เป็นคู่สมรสนั้น

ถ้าเป็นบุตรที่เกิดจากการสมรสซ้อน มาตรา 1538 บัญญัติว่า "ในกรณีที่ชายหรือหญิงสมรสฝ่าฝืนมาตรา 1452 เด็กที่เกิดในระหว่างการสมรสที่ฝ่าฝืนนั้น ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามี ซึ่งได้จดทะเบียนสมรสครั้งหลัง

ในกรณีที่หญิงสมรส ฝ่าฝืนมาตรา 1452 ถ้ามีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าเด็กมิใช่บุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามี ซึ่งได้จดทะเบียนสมรสครั้งหลังให้นำข้อสันนิษฐานในมาตรา 1536 มาใช้บังคับ

ให้นำความในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับแก่เด็กที่เกิดภายในสามร้อยสิบวัน นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้การสมรสเป็นโมฆะ เพราะฝ่าฝืนมาตรา 1452 ด้วย"

ดังนั้น บุตรที่เกิดในกรณีการสมรสเป็นโมฆะ คือขัดต่อมาตรา 1452 จะเกิดปัญหาว่าเด็กที่เกิดจากการสมรสก่อนจะเป็นบุตรของใคร มาตรา 1538 ได้แก้ปัญหาให้คือ สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นบุตรที่เกิดจากชายที่จดทะเบียนสมรสครั้งหลัง แต่ถ้าศาลพิพากษาว่าไม่ใช่บุตรของชายที่สมรสครั้งหลัง ก็ให้มาตรา 1536 มาใช้ คืออาจจะเป็นบุตรของชายผู้จดทะเบียนคนแรกก็ได้ และในกรณีขัดต่อมาตรา 1452 ถึงแม้ศาลมิได้พิพากษาเป็นโมฆะ ถ้าภายในสามร้อยสิบวันนับแต่มีการกล่าวอ้างความเป็นโมฆะบุตรนั้นก็จะเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของชายเหมือนกัน นี่คือการแก้ปัญหาในกรณีสมรสซ้อน

ตัวอย่างที่ 1 บุตรที่เกิดในระหว่างที่บิดามารดาสมรสอยู่กันด้วยกันนั้นสามีมักเรียกละเลยจดทะเบียนสมรสกันแล้ว จนกระทั่งบิดาถึงแก่กรรมจึงมีคำพิพากษาชี้ขาดว่า การจดทะเบียนสมรสระหว่างบิดามารดานั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะขณะนั้นบิดายังมีภริยาเดิมอยู่มิได้หย่าขาดกัน ดังนี้ ก็ต้องถือว่าบุตรนั้นเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของบิดามารดาตลอดมา จึงมีสิทธิได้รับมรดกของบิดามารดา (ฎีกาที่ 1580/2494)

ตัวอย่างที่ 2 โจทก์เป็นบุตรนาย ฉ. กับ นาง ท. ระหว่างคนทั้งสองเป็นสามีภริยากัน โดยมีการจดทะเบียนสมรส แม้นาย ฉ. ในขณะนั้นจะมีหญิงอื่นเป็นคู่สมรสอยู่ก็ตาม แต่เมื่อยังมีคำพิพากษาแสดงว่าการสมรสระหว่าง นาย ฉ. กับนาง ท. เป็นโมฆะแล้ว โจทก์ก็ยอมเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของ ฉ. และมีอำนาจฟ้องเรียกค่าเสียหายจากบุคคลที่ทำให้ นาย ฉ. ถึงแก่ความตายได้ (ฎีกาที่ 2648/2526)

สำหรับการคุ้มครองบุคคลภายนอก ในมาตรา 1500 บัญญัติว่า "การสมรสที่เป็นโมฆะไม่กระทบถึงสิทธิของบุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริต ซึ่งได้มาก่อนมีการบันทึกความเป็นโมฆะไว้ในทะเบียนสมรสตามมาตรา 1497/1" คือ ถ้ามีคำพิพากษาให้การสมรสเป็นโมฆะ ศาลจะเป็นผู้แจ้งไปยังนายทะเบียนให้บันทึกไว้ในทะเบียนสมรสว่าการสมรสเป็นโมฆะ เมื่อมีการบันทึกไว้แล้ว บุคคลภายนอกจะมาอ้างความสุจริตไม่ได้แล้ว แต่ถ้ายังไม่มีการบันทึกไว้ในทะเบียนและบุคคลภายนอกสุจริตไม่ทราบว่ามีคำสั่งศาลให้เป็นโมฆะ ก็ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิ เช่น บุคคลภายนอกมาทำสัญญากับสามีหรือภริยา โดยไม่รู้ว่าสามีภริยาคู่นี้มีการสมรสโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เช่น สามีภริยาจะต้องเป็นลูกหนี้ร่วมตามมาตรา 1490 อย่างนี้ก็ไม่ทำให้บุคคลภายนอกเสียสิทธิ ยังคงบังคับชำระหนี้ได้จากสินสมรสทั้งหมด โดยทั้งชายและหญิงไม่มีข้อโต้แย้งได้เลย ถ้าพิสูจน์ได้ว่าเป็นหนี้ร่วม ถ้าบุคคลภายนอกทำโดยไม่สุจริตรู้อยู่แล้วว่าการสมรสเป็นโมฆะ แต่ยังไม่ทำนิติกรรมสัญญาหรือนิติกรรมใด ๆ ก็ตาม เช่นนี้ จะมาอ้างใช้สิทธิตามมาตรา 1500 ไม่ได้

บทคุ้มครองคู่สมรสที่วิกลจริต

กฎหมายมีบทคุ้มครองคู่สมรสที่วิกลจริต ตามมาตรา 1464 ซึ่งบัญญัติว่า "ในกรณีที่คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นคนวิกลจริต ไม่ว่าจะศาลจะได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือไม่ ถ้าคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งไม่อุปการะเลี้ยงดูฝ่ายที่วิกลจริตตามมาตรา 1461 วรรคสอง หรือกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดอันเป็นเหตุให้ฝ่ายที่วิกลจริตตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ หรือตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดความเสียหายทางทรัพย์สินถึงขนาด บุคคลตามมาตรา 28 หรือผู้อนุบาลอาจฟ้องคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ฝ่ายที่วิกลจริต หรือขอให้ศาลมีคำสั่งใด ๆ เพื่อคุ้มครองฝ่ายที่วิกลจริตนั้นได้..." คือ เมื่อฝ่ายหนึ่งเป็นคนวิกลจริต ไม่ว่าจะโดยคำสั่งศาลหรือไม่ และสามีหรือภริยาของผู้นั้นไม่ทำการอุปการะเลี้ยงดู หรือทำการ หรือไม่กระทำการอย่างใด เป็นเหตุให้ผู้วิกลจริตอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ หรืออาจเกิดความเสียหายทางทรัพย์สิน บุคคลในมาตรา 28 คือ บุพการี ผู้สืบสันดาน^๔ มีสิทธิร้องขอต่อศาล ให้สามีหรือภริยาปฏิบัติหน้าที่เพื่อคนวิกลจริตนั้น แต่การที่บุคคลในมาตรา 28 จะใช้สิทธิข้อนี้ ต้องคำนึงถึงความสามารถหรือฐานะของสามี หรือภริยานั้นด้วยว่าสามารถทำได้หรือไม่อย่างไร จึงต้องดูเป็นกรณี ๆ ไป และตามบทบัญญัติดังกล่าว เพียงแต่ฝ่ายวิกลจริตอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ หรือน่าจะเกิดความเสียหายทางทรัพย์สินถึงขนาดเท่านั้น ยังไม่ต้องเกิดอันตราย หรือความเสียหายดังกล่าวนั้นจริง ๆ

มาตรา 1464 วรรคสอง "ในกรณีฟ้อง เรียกว่าอุปการะเลี้ยงดู ตามวรรคหนึ่ง ถ้ายังมีคำสั่ง คำสั่งของศาลว่า คู่สมรสซึ่งวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถ ก็ให้ขอต่อศาลในคดีเดียวกัน ให้ศาลมีคำสั่งว่าคู่สมรสซึ่งวิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ โดยขอให้ตั้งตนเอง หรือผู้ที่ศาลเห็นสมควร เป็นผู้อนุบาล หรือถ้าศาลได้มีคำสั่ง แสดงว่าคู่สมรสซึ่งเป็นคนวิกลจริตเป็นคนไร้ความสามารถอยู่แล้ว จะขอให้ถอดถอนผู้อนุบาลคนเดิม และแต่งตั้งผู้อนุบาลคนใหม่ก็ได้" คือ ถ้าเป็นเพียงคนวิกลจริตที่ศาลยังไม่สั่งเป็นคนไร้ความสามารถ ให้บุคคลในมาตรา 28 ร้องขอมาในคดีเดียวกัน ขอให้ศาลสั่งว่าเป็นคนไร้ความสามารถไปด้วย แต่ถ้าศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถอยู่แล้ว และอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้อุปการะเลี้ยงดู หรือรักษาพยาบาลตามสมควรให้ร้องขอต่อศาลให้ถอดถอนผู้อนุบาลก็ได้ หรือเปลี่ยนผู้อนุบาลก็ได้ เช่น สามีเป็นผู้ไร้ความสามารถ ภริยาเป็นผู้อนุบาล บุคคลในมาตรา 28 เห็นว่า ให้ภริยาเป็นผู้อนุบาลต่อไปจะเสียหายต่อผู้ไร้ความสามารถได้ ก็ขอให้ศาลถอดถอนผู้อนุบาล และตั้งผู้อนุบาลคนใหม่ได้

มาตรา 1464 วรรคสาม "ในการขอให้ศาลมีคำสั่งใด ๆ เพื่อคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายที่วิกลจริตโดยมิได้ เรียกว่าอุปการะเลี้ยงดูด้วยนั้น จะไม่ขอให้ศาลมีคำสั่ง ให้คู่สมรสฝ่ายที่วิกลจริตนั้นเป็นคนไร้ความสามารถ หรือจะไม่ขอเปลี่ยนผู้อนุบาลก็ได้ แต่ถ้าศาลเห็นว่าวิธีการคุ้มครองที่ขอขึ้นจำต้องมีผู้อนุบาล หรือเปลี่ยนผู้อนุบาล ให้ศาลมีคำสั่งให้จัดการทำเองเดียวกับที่บัญญัติไว้ในวรรคสอง แล้วจึงมีคำสั่งคุ้มครองตามที่เห็นสมควร" เป็นการเปิดโอกาสให้ศาลใช้ดุลพินิจได้ เช่น มีการรักษาผู้วิกลจริตผิดวิธี ขอศาลมี

คำสั่งให้เปลี่ยนวิธีการรักษา โดยไม่ได้ขอค่าอุปการะเลี้ยงดู เพียงแต่ขอให้รักษาให้ถูกวิธีตามการแพทย์แผนปัจจุบัน แต่ถ้าศาลพิจารณาว่าการจะสั่งให้เปลี่ยนวิธีการรักษา จำเป็นต้องมีหรือเปลี่ยนผู้อนุบาล ศาลต้องสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ และตั้งผู้อนุบาลขึ้นมาก่อน ตามวรรคสอง เมื่อศาลเห็นสมควรว่าจะตั้งผู้อนุบาลหรือเปลี่ยนตัวผู้อนุบาลใหม่ก็ได้ มาตรา 1464 จึงเป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองผู้วิกลจริตโดยเฉพาะ

เพื่อให้มาตรา 1464 มีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงได้มีมาตรา 1464/1 บัญญัติว่า "ในระหว่างการพิจารณาคดี ตามมาตรา 1464 ถ้ามีคำขอ ศาลอาจกำหนดวิธีการชั่วคราวเกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดูหรือการคุ้มครองคุ้มครองผู้วิกลจริตได้ ตามที่เห็นสมควร และหากเป็นกรณีฉุกเฉินให้นำบทบัญญัติเรื่องคำขอในเหตุฉุกเฉินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ" คือ เป็นเรื่องการให้ดำเนินการได้ตามสมควร โดยคำสั่งศาล ก่อนที่จะพิจารณานิติบุคคลนั้นเสร็จเด็ดขาด หากมีเหตุบางเรื่องสมควรดำเนินการในระหว่างนั้นก็สามารถให้ศาลมีคำสั่งให้ทำได้ตามคำร้องขอ จะเห็นว่ากฎหมายให้ความคุ้มครองผู้ที่เป็นคู่สมรสซึ่งวิกลจริต

การจัดการทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา

มาตรา 1476 บัญญัติว่า "สามีและภรรยาต้องจัดการสินสมรสร่วมกันหรือได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง ในกรณีดังต่อไปนี้

- (1) ขาย แลกเปลี่ยน ขายฝาก ให้เช่าซื้อ จำนอง ปลดจำนอง หรือโอนสิทธิจำนองซึ่งอสังหาริมทรัพย์ หรือ สิ่งหยาบที่อาจจำนองได้
- (2) ก่อตั้งหรือกระทำให้สิ้นสุดลงทั้งหมดหรือบางส่วน ซึ่งภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเก็บกิน หรือภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์
- (3) ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์เกินสามปี
- (4) ให้กู้ยืมเงิน
- (5) ให้โดยเสน่หา เว้นแต่การให้ที่พอควรแก่ฐานะานุรูปของครอบครัวเพื่อการกุศล เพื่อการสังคม หรือตามหน้าที่ธรรมจรรยา
- (6) ประนีประนอมยอมความ
- (7) มอบข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย
- (8) นำทรัพย์สินไปเป็นประกัน หรือหลักประกันต่อเจ้าพนักงานหรือศาล

การจัดการสินสมรสนอกจากกรณีที่ยกเว้นไว้ในวรรคหนึ่ง สามีหรือภรรยาจัดการได้โดยมิต้องได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง"

ตามมาตรา 1476 นั้น ได้กำหนดการจัดการสินสมรสที่สำคัญ ซึ่งสามีและภรรยาต้องจัดการร่วมกัน หรือได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง มีอยู่ 8 ประการ ดังนี้